

PÁZMÁNY

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Tanulmányok 49.

AZ ÜGYÉSZSÉG AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS RENDSZERÉBEN

*150 év elméleti és gyakorlati
tapasztalatai*

Szerkesztette:
BÉRCES VIKTOR
GERENCSÉR BALÁZS SZABOLCS

PÁZMÁNY PRESS

Az ügyészség az igazságszolgáltatás rendszerében
150 év elméleti és gyakorlati tapasztalatai

Szerkesztette:

BÉRCES Viktor és GERENCSÉR Balázs Szabolcs

A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARÁNAK
KÖNYVEI

TANULMÁNYOK 49.

Sorozatszerkesztő: *Szabó István*

AZ ÜGYÉSZSÉG
AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS
RENDSZERÉBEN

*150 év elméleti és gyakorlati
tapasztalatai*

Szerkesztette:
BÉRCES VIKTOR
GERENCSÉR BALÁZS SZABOLCS

PÁZMÁNY PRESS
Budapest
2023

A kötet a PPKE JÁK Ereký István Közjogi Kutatóközpont
„Az ügyészség helye az igazságszolgáltatás rendszerében” című
projektje keretében készült 2022–2023-ban (<http://ereký.jak.ppke.hu>).

Olvasószerkesztők:

Galaczi Kitti

Horváth Lili

Imri Zoltán

Meleg Veronika

Mór-Baranyai Anna

Simon Zsuzsanna

Szakács Adél

© Szerzők, 2023

© PPKE JÁK, 2023

ISSN 2061-7240

ISBN 978-963-308-461-8

Kiadja:

a Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Jog- és Államtudományi Kara

1088 Budapest, Szentkirályi u. 28–30.

www.jak.ppke.hu

Felelős kiadó: Dr. Komáromi László dékán

Teljes nyomdai előkészítés: Szakaliné Szeder Andrea

Készült a PPKE Egyetemi Nyomdájában

Felelős vezető: Ulrich-Hesz Margit

TARTALOM

Előszó.....	9
-------------	---

I. RÉSZ ELŐADÁSOK ÉS KONFERENCIA-KÖZLEMÉNYEK

POLT Péter Büntető anyagi jogi kihívások a XXI. században	13
--	----

VARGA Zs. András Az ügyészi szervezet sajátosságai Magyarországon	21
--	----

SENYEI György Barna Időszerűség és szakmaiság az ítélkezésben	27
--	----

LAJTÁR István Ügyészi kontroll a büntetés-végrehajtás törvényessége felett	31
---	----

CSÁK Zsolt A Kúria és a Legfőbb Ügyészség – Együtt a jogegységért	39
--	----

BELOVICS Ervin Az igazságszolgáltatás sajátosságai az angolszász jogrendszerben.....	49
---	----

II. RÉSZ AZ ÜGYÉSZSÉG ÉS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS TÖRTÉNETI ASPEKTUSBÓL

BALOGH Elemér Az ügyészség jogintézményének középkori és koraiújkorai előzményei.....	61
--	----

SZABÓ István Az ügyészség működése a történelem viharos korszakaiban.....	79
--	----

IBOLYA Tibor Arcképvázlatok a Fővárosi Főügyészség és jogelődjeinek vezetőiről (1945–1989).....	91
POCSAI Edit Ügyészi közvád és fellebbezés egy gyermekgyilkossági ügyben 1851-ből....	127
LÁSZLÓ Balázs A magánbosszútól a királyi ügyészségig.....	145

III. RÉSZ AZ ÜGYÉSZSÉG SZEREPÉNEK KÖZJOGI KÉRDÉSEI

CSINK Lóránt Az ügyészség hatalommegosztásban elfoglalt helye az alkotmánybíróság döntései alapján	165
BALOGH-BÉKESI Nóra Az ügyészségre vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlat áttekintése	179
VARGA Ádám Az ügyészi közérdekvédelem alkotmányjogi alapjai.....	199
BÁNYAI Krisztina Az ügyész környezetvédelmi tevékenységének alapjai és komplexitása, különös tekintettel a közérdekvédelmi eszközökre	219
GÁL István László A minősített adatok biztonságának négy dimenziója a magyar jogi szabályozásban és a gyakorlatban.....	237

IV. RÉSZ BÜNTETŐJOGI ÉS KRIMINOLÓGIAI TANULMÁNYOK

DERES Petronella Vagyonvisszaszerzés.....	251
EGEDI Anita A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények törvényi tényállásai	267

GARAI Renáta – MÁRTON-BÉDA Anikó A családtagok büntetőjogi védelme	281
GELLÉR Balázs József Res iudicata, ügyészség és az Európai Unió büntetőjoga	301
KISS Anna Az ügyészi szerep változása a büntetőeljárásban	317
BÉRCES Viktor Az ügyészség szerepe a büntetőeljárások egyszerűsítésében.....	339
VIDA József A büntetőeljárás jogintézmények Jekyll és Hyde-ja	357
RIMÓCZY István A nyomozás hatékonysága és az ügyész.....	377
FEJES Péter Justitia szolgájának (bekötött) szeme.....	395
KÁRMÁN Gabriella – KÓ József A szakértői bizonyítás az ügyész szemével	421
GERENCSÉR Balázs Szabolcs A videokonferencia-alapú tárgyalástartás európai és hazai támogatottsága ..	447

AZ ÜGYÉSZSÉG JOGINTÉZMÉNYÉNEK KÖZÉPKORI ÉS KORAÚJKORI ELŐZMÉNYEI

BALOGH Elemér
egyetemi tanár (SZTE ÁJTK)

A Márkus Dezső-féle Magyar Jogi Lexikon a 'királyi ügyészség' szócikkben tárgyalja ezt a jogintézményt, s csak a kiegyezés utáni polgári kortól (1871:XXXIII. tc.) foglalkozik vele érdemben. Eredetét általában Franciaországba helyezik, ami a polgári kor hajnalától kétségkívül érvényes lehet, a jogintézménynek azonban egészen a középkorba visszavezethető előzményei vannak – igaz, akkor is meghatározó volt a jogintézmény genezisére a franciaországi reláció, amit a megnevezés is láttat: *le procureur* (olaszul: *il procuratore*).

1. Ügyészek a magyar jogtörténelemben

Némi történeti visszavetítéssel élve, ügyésznek (*procurator, procurator fiscalis* vagy *promotor*) nevezhetjük ezt a bírósági tisztségviselőt, azon oknál fogva, hogy a századok során megmagyarosodott alakja elterjedt a hazai jogi szóhasználatban is. Magyarországon a vármegyékben a koraújkor századaiban már mindenfelé találunk tiszti ügyészeket, akik a törvényszék tagjai, táblabírók voltak, ezért nemcsak közvádloi, hanem vizsgálóbírói, továbbá ügyvédi feladatokat is elláttak. A hatalmi ágak elválasztása nagyszerűségének gondolata abban az időben még fel sem vetődött... Ő volt a *prókátor*, akinek említett vegyes hatásköre¹ a megyei jogszolgáltatásban emlékeztetett a tisztség eredeti középkori karakterére. Legismertebb személy e tisztségben Deák Ferenc volt, akinek egyik 'eposzi jelzője' is innen vette eredetét: a nemzet prókátora. A prókátort inkább ügyvédnek tekintették, de a reformkori vármegyei tisztség-

¹ Vö. MOLNÁR András (sajtó alá rendezte): *Deák Ferenc ügyészi iratai*. 1824–1831. Zalaegerszeg, Zala Megyei Bíróság és Zala Megyei Levéltár, 1995.

viselők között tevékenysége jellemzően kettős volt: ügyvédként védte, ügyészi feladatkörben eljárva vádolta a *sedria* előtt a szóban forgó személyeket.

2. Ügyészek a középkori egyházi bírászkodásban

A *procurator* fő feladata a középkori szentszéki gyakorlatban az volt, hogy felderítse a szentszéki kompetencia alá tartozó deliktumokat és az elkövetők ellen képviselje a vádat. Magánjogi perekben gyakran képviseltették a felek magukat általa, mint *procurator causarum*.² Ez a kánonjogi eljárás bonyolultsága miatt olykor elkerülhetetlen volt, a jogkeresők pedig szívesen vették igénybe kánonjogi tudását és perjogi jártasságát.

Az ügyészi kinevezés feltételei általában: betöltött 25. életév, szabad állapot (katona sem lehetett) és büntetlen előélet. Kezdetben rendszerint csak egyháziakat neveztek ki, akik később csak *personae miserabiles* érdekében vagy feletteseik külön engedélyével léphettek föl. Az ügyészt írásban vagy a bíró jelenlétében lehetett felkérni. A *litis contestatio* előtt indokolás nélkül, azután csak nyomós ok megjelölésével lehetett visszahívni. Bár az ügyésztől kifejezetten nem várták el, hogy jogi stúdiumokat végezzen, a szentszékeknek gondot kellett rá fordítaniuk, hogy ezt a hivatalt jogban jártas személyek töltsék be. A bírósági *statútumokban* gyakran találni olyan kikötéseket, melyek a kinevezéssel kapcsolatban ezirányú szűkítéseket, valamint példás életvitelt megkívánó passzusokat tartalmaznak.

A professzionális római-káni per elterjedésével párhuzamosan jelentek meg és mint hamarosan kiderült, nélkülözhetetlenek bizonyultak az egyházi bíróságokon alkalmazott ügyészek, prokurátorok, akiknek anyagi és eljárásjogi ismereteik mellett latin nyelvtudásuk is megvolt, ekként az egyház és a bíróságon igazukat kereső, sem írni, sem olvasni nem tudó felek szakmai képviseletét színvonalasan és teljes értékűen el tudták látni.³ A felperes köteles volt az első tárgyalás alkalmával a megbízást megadni, különben a prokurátor érvényesen nem járhatott el képviseletében – kivéve azokat az eseteket, „*in quibus ius sine*

² A délnémet egyházi bírászkodással számos hasonlóságot mutató kelet-szászországi gyakorlatról cf. Jörg MÜLLER-VOLBEHR: *Die geistlichen Gerichte in den Braunschweig-Wolfenbüttelschen Landen*. (Göttinger Studien zur Rechtsgeschichte 3) Göttingen, 1973. 148–153.

³ Gazdag releváns anyagot tartalmaz az a forráspublikáció, amely hat bírósági rendtartás szabályait őrizte meg az utókornak; Nikolaus HILLING: *Sechs Gerichtsordnungen für das Bistum Halberstadt aus dem 15. Jahrhundert*. AKKR, Vol. 122. (1947) 324–341.; Vol. 125. (1951) 29–72. (a továbbiakban: HILLING *etc.*). „*Procuratores instructi, qui aliena negotia domini mandato gerant.*” GO 1442, Tit. 43, HILLING (1947) i. m. 340.

mandato aliquem admittit".⁴ A perbeli képviselő nagyon széleskörű volt, „*tam in processibus iudicialibus quam etiam constitutionibus*".⁵

A prokurátor emellett a bíró és a közjegyző tehermentesítése végett még további jogköröket élvezett, az ügymenet gyorsítása céljából, amely kiegészítő hatáskörben kifejtett tevékenységéért külön díjazásban részesült. Ez a szubszidiárius kompetencia nagyon jelentős lehetett, mert a 15. század végén alkotott hildesheimi rendtartás (1499) már differenciált szabályozást rögzített: „*processus sive tales communes sint [...] aut similes aliquam industriam non requirentes*” mégpedig „*processus tamen communes in contumaciam, pro recognito, censibus, decimis et salario deservito ac citationibus ad remissionem et exclusionem excommunicatorum.*” Ezzel szemben a közjegyzőknek fenntartott esetkör is meghatározott volt, s az e szabályozástól való eltérést súlyos szankciókkal fenyegették (hivatalvesztés, 'visszaesőknél' az egyházmegyéből való elűzés). A bírák és a közjegyzők dolga és felelőssége volt annak figyelése, hogy csak az előbbi szabályoknak megfelelően kiállított prókatori oklevélre kerülhessen pecsét.⁶

A *procurator* tisztségére csak *literati, discreti et honesti viri* kerülhettek kinevezésre. Kinevezésének joga általában a bírót illette meg, akinek azonban a püspök és a káptalan egyetértését is bírnia kellett. A szakmai kompetenciák nagymértékben egybevágtak a közjegyzőkkel és a bírákkal szemben támasztott követelményekkel. A hivatali tisztségek halmozásának tilalma természetesen rájuk is vonatkozott. E tisztséget is rendre különböző klerikusok töltötték be. Számukat Halberstadtban (1442) 6 főben maximálták, ez a létszám azonban kevésnek bizonyulhatott, mert a század végén (1490) már 16 fő töltötte be ezt a tiszteletet (8 a püspöki széken, másik 8 pedig a Halberstadtban székelő főesperesi *commissarii* mellett).⁷ Az alkalmazható prókátorok száma mindenhol korlátozott volt; Hildesheimben (Braunschweig) 2 (egy a püspöki szék, egy a főesperes/*Kommissar* mellett), Helmstedtben 1 fő, aki a püspöki és a főesperesi szék mellett egyaránt ellátta a teendőket.⁸ Halberstadtban a rendtartás szerint 2 fő ezek közül *procuratores pauperum* volt, akiknek az elesettek, özvegyek,

⁴ GO 1499, Tit. 9, HILLING (1951) i. m. 65.

⁵ GO 1490, Tit. 10, HILLING (1951) i. m. 35.

⁶ GO 1499, Tit. 1, HILLING (1951) i. m. 55, 56.

⁷ GO 1442, Tit. 33. HILLING (1947) i. m. 337.; GO 1490, Tit. 2, HILLING (1951) i. m. 32.

⁸ GO 1490, Tit. 9: „*De procuratoribus extra civitatem Halberstadensem constituendis*” HILLING (1951) i. m. 34.

árvák képviselétét ingyen kellett ellátniuk. Neveik a püspöki *consistoriumban* vezetett jegyzékben olvasható, s mindenki számára betekinthesők voltak.⁹

Konkrét munkájukat illetően a rendtartások részletes, de általánosságban mozgó instrukciókat fogalmaztak meg. Megbízataikat legjobb tudásuk szerint kellett ellátniuk (*sine calumpnia et fraude sub stipendio, ordine et instantia*), a felekben a bírósági ítélet iránti lojalitást erősíteni (*absque sinistra suggestione, ordinatione vel detractioe*).¹⁰ Tiltott volt számukra törvénytelen ügyek (*causae iniustae*) képviselése, és a perek szándékos, rosszhiszemű elhúzása, különösen, ha ezáltal az ellenérdekű félnek kárt okozott; vétkes határidőmulasztásért kártérítési kötelezettséggel tartozott. Súlyos büntetéssel (hivatalbóli elmozdítással) fenyegették a felekkel való 'sikerdíjban' való megállapodást, vagy más csalárd-ság kikötését.¹¹ Javadalmazásuk döntően a különböző eljárási cselekmények után húzott illetékekből állt, amelyeket aprólékos részletességgel rögzítettek a bírósági rendtartások.¹²

A prokurátorok egy speciális fajtájaként, sajátos megnevezéssel is illetett tisztségviselő volt a *promotor* vagy *procurator fiscalis*, akinek működésére Hildesheimben a 15. századtól van adat.¹³ Lényegében az egyház ügyésze/ügyvédje volt, s feladata az egyház sérelmére elkövetett bűntettek felderítése és a nyilvános eljárásban ellenük emelt vád képviselése. A források ritkán említik,¹⁴ valószínűleg a rendes prokurátori tisztség betöltői gyakorolták ténylegesen ezt a hatáskört.

⁹ Sok más egyházmegyében (Köln, Lüttich) is hasonló volt a gyakorlat: cf. Hans FOERSTER: Die Organisation des erzbischöflichen Offizialatsgerichts zu Köln bis auf Hermann von Wied. ZRG KA, Vol. 11 (1921) 295.

¹⁰ Továbbá: „[...] qui etiam iudicibus debitum honorem deferre teneant et iudicia ordinariorum [...] ubi partes [...] pro iusticia consequenda declinaverint, bona fide debeant attendere et promoveri.” GO 1442, Tit. 33, HILLING (1947) i. m. 337.

¹¹ „[...] ultra dictum salarium quovis quesito colore aliquid a principali suo exigere seu levare presumat, nisi liberaliter eidem fuerit oblatum.” GO 1442, Tit. 35, HILLING (1947) i. m. 337.

¹² Különösen: GO 1499, Tit. 23, HILLING (1951) i. m. 66., 67.

¹³ Adolf BERTRAM: *Geschichte des Bistums Hildesheim*. 3 B. Hildesheim–Leipzig, 925. II. 197.

¹⁴ A hildesheimi főesperesi szék előtt eljárásokban olvasható említésük: Joseph MACHENS: *Die Archidiakonate des Bistums Hildesheim im Mittelalter*. Hildesheim–Leipzig, 1920. 232.

3. Németországi példák

3.1. Salzburg

A jogban járatlan, sőt általában analfabéta ügyfelek főleg bonyolultabb ügyekben nem tudtak eljárni jogi képviselő nélkül. Rendelkezésre álltak e célból a salzburgi székeszéken is a *procuratores*, akik nemcsak latinul tudtak, hanem természetesen a kánonjogban is jól eligazodtak. A jogkeresők a *consistorium* mellett működő ügyészek közül választhattak (*causarum consistorii procuratores generales*). A megbízást a székeszéki jegyző által elkészített *instrumentum constitutionis procuratoris* (röviden: *procuratorium*) tartalmazta, amelyet a bíró (*officialis*) előtt be kellett mutatni. A képviseleti jogkör mondhatni egyetlen és legfontosabb vonása az volt, hogy mindenre kiterjedt; olyan mértékben volt általános, hogy az ügyvitellel megbízott ügyész még a szükséges esküket is maga tehetette le ügyfele helyett és nevében, és az eljárásnak nemcsak az alapszakaszára vonatkozott a megbízása, hanem olykor saját belátása szerint döntött a fellebbezésről is.

A *procuratores* másik funkciója itt az volt, hogy hivatali tanúként léptek föl szükség esetén. Ilyen szükség pedig gyakran támadt, mert a *consistorium* munkája során egész sereg olyan oklevél készült, amelynek hitelességéhez tanúk kellettek: ezt a funkciót Salzburgban többnyire a 'kéznél levő' ügyészek látták el. Az efféle tanúskodás elterjedtségét és kedvelt alkalmazását mutatta, hogy a 15. századtól az oklevelek végén közvetlenül a dátum mellett állt a formulaszerű ügyészi záradék, a megtörtént hitelesítés jeleként.¹⁵

Míg más püspökségekben¹⁶ a székeszéken még ügyvédek (*advocati*) is felléptek, ennek Salzburgban semmi nyoma. A források hiányossága és esetlegessége sok mindent megmagyarázhat, de ebben az esetben másról lehet szó. Ennek a meglepő ténynek az lehet a magyarázata, hogy a kivétel nélkül egyetemjárt, jogvégzett salzburgi ügyészek kielégítően ellátták a jogsegély minden formáját, nem volt tehát szükség mellettük egyedi feladatok ellátásával megbízott,

¹⁵ Egy példa: „*Presentibus ibidem magistris Johanne Kirchmair, Georgio Gaisler et Johanne de Hersfeldin, decretorum licentiatis, causarum consistorii curie Salczburgensis procuratoribus, testibus.*” KAS Urk. D 223 (1449. október 3.) = Hans PAARHAMMER: *Rechtsprechung und Verwaltung des Salzburger Offizialates. 1300–1569.* (Dissertationen der Universität Salzburg 8) Wien, 1977. 51. [a továbbiakban: PAARHAMMER (1977)].

¹⁶ Cf. Heinrich STRAUSS: *Die geistliche Gerichtsbarkeit des Domdekans im alten Bistum Bamberg von den Anfängen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts.* (Münchener Theologische Studien III/9) München, 1957. 196.

hiányos felkészültségű vagy kánonjogban éppenséggel képzetlen ügyvédek szerepeltetésére.¹⁷

3.2. Bamberg

Mindkét peres félnek jogában állt ügye képviselőjére *procurator*t megbízni. Ugyanabban a perben nem lehetett valaki egyszerre ügyvéd és ügyész. A bírósági statútum előfeltételeket támasztott, s a hivatalra pályázónak vizsgát kellett tennie a helynök, a dómdékán és az *officialis* előtt, s természetesen a hivatali esküt (amelyben valamennyi köteleességet újra összefoglalták) is kivették tőle. Bambergben négy főben maximálták az ügyészek számát, akik megbízásuk alapján kötelesek voltak a pert végigvinni. Díjazásukat a bírósági rendtartás szabályozta. Peren kívüli egyezkedés, túlzott díjkövetelés tiltva volt, a bíró az ügyvédekhez hasonlóan őt is megbüntethette.

A megbízás (*mandatum*) tartalmazta teljes részletességgel az ügyészeket egy konkrét eljárásban megillető kötelezettségeket, feladatokat és jogosítványokat. A kései középkorban a bambergi szentszék jegyzője vette át a megbízás elkészítésének dolgát, s a formulaszerűen megszövegezett okiratot is ő csatolta a per aktáihoz. Bambergből fennmaradt az a bírósági rendtartás (1463), amelynek témánk szempontjából releváns rendelkezései a következők voltak.

16. cikkely

Az ügyészi (*procurator*) hivatalra pályázó személynek alkalmasnak és a bírósági gyakorlatban jártasnak kell lennie, akinek felkészültségét a helynök, a dómdékán és az *officialis* vizsgálja meg; ha megfelelt, hivatali esküt kell tennie.

17. cikkely

Az ügyész hivatala gyakorlása során csakis jogszerű eszközöket alkalmazhat, kilátástalan ügyeket nem vállalhat, hamis indokokkal nem húzhatja a pert. Az ellentétesen cselekvő *procurator*tal szemben a bíró jogosult eljárni: időlegesen vagy véglegesen megfoszthatja tisztségétől, vagy más büntetést szabhat ki.

¹⁷ Mindössze arra van néhány adat, hogy együttes megnevezéssel illették az eljárással megbízott személyt: Leonhard Angerer mester mint *anwald und procurator* kapta kézhez az ügyészi/ügyvédi meghatalmazást. Cf. PAARHAMMER (1977) i. m. 51.

18. cikkely

Ha az ügyész megvesztegetés folytán, gonoszságból vagy hanyagságból pert veszít, vagy az ítélethozatal előtt ügyfelének nyilvánvaló sérelmére ténykedik, köteles az okozott kárt megtéríteni, valamint a bíróságnak pénzbüntetést fizetni.

19. cikkely

A jövőben a hivatalban levő, esküt tett ügyészek száma négy legyen; ha ezen felül mások is fellépnek e hivatalban, büntetésül el kell őket üzni a bambergi egyházmegyéből.

20. cikkely

Csak olyan ügyész léphet fel a bíróság előtt, aki megbízását előírás-szerűen igazolta; ellenkező esetben jognyilatkozatai érvénytelenek.

21. cikkely

Az ügyész az általa elvállalt ügyet köteles végigvinni, akkor is, ha a kilátásba helyezett díjazás időközben kérdésessé válik. Vonakodása esetén a bíró kényszerítheti is erre, egyidejűleg terhére és a perbeli ellenfél javára kártérítést ítélhet meg.

22. cikkely

Az ügyész a bíróság előtt (különösen eskü alatt) csak olyan kijelentéseket tehet, amelyeket megbízójától kapott, és köteles mindig igazat mondani.

23. cikkely

Az *officialis* és a közjegyző hivatalára csak az nevezhető ki, akinek alkalmasságáról az általános helynök és a dékán meggyőződött, s aki ezután előttük a hivatali esküt letette. Az eskü előtt tett perbeli cselekményeik érvénytelenek. Kihágásaik megbüntetésére a püspök vagy helynöke jogosult.¹⁸

¹⁸ Az 1463. évi eredeti rendtartásban a közjegyző eskütételi kötelezettsége még nem szerepelt, jöllehet a mintául vett würzburgi statútum tartalmazta. Talán csak egyszerű kihagyás volt, a későbbi szövegváltozatokban már olvasható. A cikkely végén megjelenik a püspök is, mint a büntetőhatalom igazi letéteményese.

24. cikkely

Szigorúan tilos az ügyésznek vagy ügyvédnek megbízóikkal, az ügyésznek a pedellussal nyereségrészesedésről tárgyalni. A vétkezőt a bíró becsületvesztettnek (*infamis*) nyilvánítja. Éppígy az *officialis* sem egyezkedhet a közjegyzővel a javadalmazásról.

3.3. Mainz

A németországi primás főegyházmegyében e tisztség megnevezése: *procurator fisci* volt. A francia hatás kezdettől nyomon követhető: a franciaországi egyházmegyékben a 13. századtól kezdődően megjelent egy olyan tisztségviselő (*procurator curiae*), akinek hivatala azt a célt szolgálta, hogy a jogszolgáltatás működését hatékonyabbá tegye.¹⁹ A *procurator* dolga volt különösen az *ex officio* folytatott eljárásokban a bírói munka sokoldalú segítése. A németországi egyházmegyékben a 14. századtól adatható e hivatal képviselőinek jelenléte. Itt is az látható, hogy a *procurator* elsősorban a püspökséget (*fiscus*) érintő ügyekben tevékeny, ő képviseli a szentszéki eljárásokban a püspököt, mind felperesi, mind alperesi pozícióban; tulajdonképpen egyfajta pártatlanságot is kifejezésre kívántak juttatni ezáltal, hogy püspök mégse egészen direkt módon ítéljen a saját ügyeiben. A hangsúly azonban inkább a munkamegosztás diktálta racionális szemponton volt, hogy ti. az egyházi szempontok és érdekek jogi védelmére külön személy, külön hivatal ügyeljen.

A Mainzban leginkább *procurator fiscalis* elnevezéssel illetett hivatalnak sokrétű feladatai voltak. Kiemelten fontos dolga volt a közrend feletti őrökés, ennek jegyében pedig a bűncselekmények elleni harc. Az efféle eljárás eleinte még az *accusatio* formai keretei közt folyt,²⁰ minek fontos része volt a tisztítóeskü (*purgatio canonica*) alkalmazása, mellyel a vádlott szabadulhatott a perből. Ebben az eredetileg germánkori, világi karakterű perben a *procurator* is felléphetett vádlóként, még hozzá hivatalból. Az *ex officio* eljárás teremtette meg a lehetőségét annak, hogy személyes vádló hiányában is eljárás indulhasson olyan személy ellen, aki rossz hírbe (*mala fama*) keveredett. Az eskütársak bevonásával letett *Reinigungseid* itt is segíthetett.

¹⁹ Edouard FOURNIER: *Les origines du vicaire général*. Paris, 1922. 196–213.

²⁰ A vádrendszerű perről részletesebben: RUSZOLY József: *Európa jog- és alkotmánytörténelme* (Opera Iurisprudentiae I) Szeged, 2011. 109., 545–548.

A nyomozó per jogtörténetileg legelső szakasza volt ez: még csak *inquisitio famae*, nem pedig *inquisitio veritatis*. Az objektív igazságot ekkor még az eljárásrend nem kutatta, így tanúk bevonására sem került sor. A következő lépésként a vádlónak már tárgyi bizonyítékokat kellett felhoznia a vádlott bűnösségét ezáltal bizonyítandó. Ha pedig hivatalból ellátott feladatként került sor a vádemelésre, máris az *Inquisitionsverfahren* intézményével van dolgunk. Érvényt kellett szerezni annak a jogelvnek, hogy a bíró nem lehet vádló egyazon perben (X 5,3,31), és ezt a perbeli funkciót testesítette meg a *procurator*, akinek dolga volt a tényállás körülményeinek feltárása, a vádlottak és a tanúk előzetes kihallgatása.

Mainzban a 14. század harmincas éveiben tűnt fel az első ilyen hivatalnok. A tisztség megnevezése mutatott bizonyos változékonyságot; az első, név szerint ismert ilyen személy Conradus de Vrunhusen *procurator causarum* volt. Hivatali utódainak sora a források szerint szakadatlan volt, de név szerint nem ismerjük valamennyit. A 14. századból név szerint nem adatolt további hivatalnok; a 15. századból az első Jakob Baumann dékán, aki Johann érseket képviselte mint *commissarius generalis et procurator fiscalis*. Egy 1417-ből való ügyben ugyanő járt el a mainzi érsek jogainak védelmében egy uzsoraperben, amelyet Frankfurt am Main városa indított egyes polgárai ellen. Ebben az ügyben egy bűncselekmény ellen nyomozó hatóság funkcióját látta el, egyúttal pedig a mainzi érsek pénzügyi érdekeinek védelmét is megtettesítette.

1423-ban Konrad érsek Johannes Cristoferi jegyzőt állította erre a posztra, amelynek megnevezése ez volt: *actor, factor et procurator fiscalis generalis et specialis*: a cím tömören visszaadta a feladatköröket. Azaz: mint *actor* köteles elsősorban a magánkereseteket bíróság elé vinni; mint *factor* főként harmadik személyeket képviselt; a *procurator* gondoskodik a szakszerű és kielégítő perbeli érdekérvényesítésről; a *procurator fiscalis* pedig úgyszólván teljhatalmat kapott mindenféle bíróság előtt, mindenféle ügyben az érsek érdekeit hatékonyan képviselni. A 15. század közepén rendkívüli esemény történt, hasonló kimenetellel: Diether érsek egyetlen személyt nevezett ki erre a tisztségre, s az ő hatásköri listája is elég hosszú volt: „*procurator et [...] officii fisci promotor syndicus actor, factor negotiorumque suorum gestor ac nuncius specialis et generalis.*” Teendői közé tartozott az érseki *fiscus* teljes jogi képviselése; minden olyan ügy vizsgálása (*per viam inquisitionis*), amely püspöki szintű intézkedést igényelt (*simplicis querelle*), az érintett alanyi kör pedig az egyháztartomány minden rendhez tartozó tagja, nemre tekintet nélkül. Fellépését széles fórumrendszeren kellett kifejtenie, elsősorban a Mainzban vagy Höchstben üléselő érseki szék előtt. A bírói fórumokon a jogi képviselést a legteljesebb hatáskörben kellett

elvégeznie, tehát védői és vádlói pozíciókban egyaránt. A perbeli képviselő teljes jogi arzenálját alkalmaznia kellett, mindig az érsekség érdekeit szem előtt tartva és jogait védelmezve.

Bár az általános megoldás mondhatni századokon át az volt, hogy az egyház-tartományban kinevezett érseki *procurator* meglehetősen általános, mindenre kiterjedő hatáskörrel volt felruházva, olykor előfordult, hogy egy konkrét ügy vitelére más személyt bízott meg az érsek. Ez történt 1499-ben; ekkor Berthold érsek Heinrich von Henneberg grófot, a strasbourg egyházmegye főesperesét részletesen felsorolt kompetenciákkal felruházott, speciális megbízottjának (*sindicus, yconomus, procurator, actor, factor negotiorum nostrorum subscriptorum, gestor und nuntius specialis et generalis*) nevezte ki. Feladata az volt, a strasbourg székeskáptalan előtt őt képviselje és védelmezze jogait.

Mainzban a *procurator fiscalis* a ranglétrának nem a legfelső foka volt: a pecsétnökké való kinevezés számos eset tanúsága szerint magasabb stallumot jelentett. Valószínűleg tartalmi okai is lehettek ennek a folyamatnak, amennyiben a *Fiskalprokurator* tevékenysége megfelelő előkészületnek számított a pecsétnöki hivatal ellátásához.

3.4. Erfurt

Miként Straßburgban²¹ vagy más városokban,²² Erfurtban is megjelent a 14/15. században a szentszéken egy olyan tisztviselő (*procurator fiscalis*), aki az érseki érdekek széles értelemben vett védelmezője volt, általában véve az egyházi törvények megsértői ellenében fellépett, és a jogsértőket eljárás alá vonta.

A kánoni eljárásban az ő feladata és felelőssége volt a vádat képviselni minden büntetőügyben, elsősorban azokban, ahol valamilyen egyházi jog megsértése történt. Nem tudni, mikor került sor az első kinevezésre, de bizonyos, hogy amikor 1423-ban Johannes Christoferi elnyerte ezt a tisztséget, már régóta ismert feladatkört vett át. Az oklevelekben gyakorta szereplő formula (*actus, negotia, instigationes et procurationes per factorem et procuratorem*

²¹ Cf. Karl STENZEL: Die geistlichen Gerichte zu Straßburg im 15. Jahrhundert. *Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins*, Vol. 68. (1914) 372.

²² Trierben 1369-től [cf. Fritz MICHEL: *Zur Geschichte der geistlichen Gerichtsbarkeit und Verwaltung der Trierer Erzbischöfe im Mittelalter*. (Veröffentlichungen des Bistumsarchivs Trier 3) Trier, Kommissionsverlag des Bistumsarchivs Trier, 1953. 35.], Hildesheimben 1477-től tűnik fel hasonló funkcióban egy *promotor*, Konstanzban 1442-től *procurator fiscalis*. Cf. Gerhard SCHRADER: Die bischöflichen Offiziale Hildesheims und ihre Urkunden im späten Mittelalter (1300–1600). *Archiv für Urkundenforschung*, Vol. 13. (1935) 91–176.

nostrum fiscalem hactenus consuetudine vel de iure quomodolibet servari, procurari, exerceri et peragi soliti et consueti) is bejártatott funkcióra utal. Berthold von Henneberg érsek (1484–1504) idejéből maradt fenn az első érseki ügyész kinevezési okirata (1486), amelyben Johannes Pariß „*procurator fisci per terminos prepositurarum per Thuringiam*”²³ került a tisztségbe. Lelkesen végezhette feladatát, de nem járt mindig sikerrel; amikor azokkal a papokkal szemben indított eljárást, akik nőket (cseléd lányokat, szolgálókat) tartottak a házukban, a *Generalgericht* elnöke, Johannes Dingelstedt elutasította a vádat azzal az indokolással, hogy a gazdasági feladatok ellátásában munkájuk nem nélkülözhető. Az ügyészi fellépés alapját az az érseki megbízás adta, amely elrendelte a papi ágyasság felszámolását. A döntéssel elégedetlen ügyész erre ‘emelte a tétet’, s maga az eljáró erfurti bírák (Johannes von Heringen, Markus Decker, Kloykerime, Steinberg) ellen fordult közvetlenül az érsekhez – eredménytelenül.

A mainzi érsekségben ez a tisztség a 14/15. század fordulóján jelent meg, s eredendően az érseki jogok védelme volt a fő feladata. Ezt támasztja alá Diether érsek egyik rendelkezése (1460), amelyben meghagyta, hogy különleges megbízottai az általános helynök és a *procurator fiscalis* jelenlétében számoljanak el a költségekkel. Az általánosabb értelemben vett közvádloi hatásköre később alakult ki. Bármikor visszahívható tisztségnek számított.

Eredetileg az egész egyházmegyében egyetlen ügyész működött, de a megalapított és nagyon hatékonyan működő türingiai terület számára szükségesnek látszott önálló személy kinevezése. Helyes volt a döntés, mert az erfurti szék előtt rengeteg dolga akadt az ügyésznek. Az ő dolga volt a közjó képviselője is, s ilyen ügynek minősült az az eset, amikor egy plébános (Johannes de Katza) súlyos bűnökkel (pl. nyilvános paráznaság) vádolva elítéltetett, s kiközösítéssel (*maiori excommunicationis sententia*) sújtották, mégis tovább tartotta a szentmiséket. A bíróság előtt beismerte bűneit, miután az ügyész vádat emelt ellene. Mint tisztségének gyakran emlegetett alternatív megnevezései is mutatják, az ügyész dolga volt az igazságosság fáradhatatlan kutatása (*instigator*) és győzelemre juttatása (*promotor*).

²³ MIB 46 f. 66r = Georg MAY: *Die geistliche Gerichtsbarkeit des Erzbischofs von Mainz im Thüringen des späten Mittelalters. Das Generalgericht zu Erfurt.* (Erfurter Theologische Studien 2), Leipzig, 1956. 265.

3.5. Köln

Az ügyvédek, prokurátorok és jegyzők kompetenciái kezdetben még nem voltak élesen szétválasztva; a forrásokból az tűnik ki, hogy a tisztségviselőkre vonatkozó kifejezések és a fogalmak tartalma egymásba folyt, olykor egymás szinonimái voltak, s a szakmai határvonalak csak lassan kezdtek disztingválódni. Ennek volt jele, hogy a kölni kúriában foglalkoztatott ügyvédek és prokurátorok száma eleinte nem volt rögzített. Wilhelm von Gennep rendtartása csak annyit mond, hogy számukat a szükségletekhez kell igazítani. Tevékenységük kétféle módon nyert meghatározást: részint a voltaképpeni jogi képviselőhöz tartozó teendők, részint pedig a jegyzői feladatokkal volt munkájuk kapcsolatos.

3.5.1. Ügyvédek

Az inkább a felek képviseltét ellátó, ekként inkább ügyvédi hatáskört gyakorló prokurátorokkal kapcsolatban a rendtartások nem mulasztják el, hogy okosságot, bölcsességet, tapasztalatot és illő magaviseletet várjanak el tőlük. Dietrich von Mörs inti az ügyvédek, hogy ügyfeleiket őszintén tájékoztassák a nyilvánvalóan reménytelen pereskedéstől. Azok a költségek, amelyek az ügyvédek terhére írhatók, nem háríthatók a peres felekre. Ide tartoznak azok az esetek, amikor ügyvédi hanyagságból hiányosan vagy hibásan elkészített beadványokat utasít vissza a bíróság. Abból a célból, hogy az ügyvéd személye azonosítható legyen, minden ilyen bírósági okiratot saját kezűleg kell aláírniuk (ezzel a szignálással veszi magára az ügyvéd a felelősséget).

A kliensekkel való korrekt kapcsolattartás egy további esete, hogy az ügyvédeknek tilos az igazság eltitkolására buzdítani ügyfeleiket. Wilhelm von Gennep egyenesen megparancsolja a jegyzőknek, prokurátoroknak, hogy ügyfeleiknek tanácsolják az ügyvédek igénybevételét. Szegénységre hivatkozás esetén az *officialis* köteles segítséget nyújtani akként, hogy az ügyvédek és prokurátorok között mintegy arányosan felosztotta az (ingyenesen) ellátandó ügyfeleket, akik előtt mindazonáltal nyitva állt a szabad ügyvédválasztás útja.²⁴

²⁴ A speyeri gyakorlatról: „Denn noch hängt es völlig vom Belieben der Parteien ab, ob sie Prozeßvertreter aufstellen wollen oder nicht, während später die Parteien gewöhnlich sowohl Prokuratoren wie Advokaten haben mußten.” OTTO RIEDNER: *Das Speierer Officialatsgericht im 13. Jahrhundert*. (Mitteilungen des historischen Vereins der Pfalz 29–30) Speyer, 1907. 77.; cf. WALTER STEIN: *Statuta curiae Wilhelmi*. (Akten zur Geschichte der Verfassung und Verwaltung der Stadt Köln, Publ. d. Gesellschaft f. rhein. Geschichtskunde X 2) Bonn, 1895. [a továbbiakban: STEIN (1895)] 675.

A felek jogi képviselőjében az ellenérdekű fél rangjára, személyi állására nem kellett tekintettel lenni, csakis az igazságra. A gyakorlatban persze a társadalmi realitás mindig bonyolultabban jelentkezett... Példa erre egy, a kölni *officialis* előtt 1388–1389 között lefolyt per, amelyben egy özvegyasszony követelt egy kölni lovagtól (Hilger von Stessen) bizonyos háztartási eszközöket. A per kezdetétől jogi képviselővel rendelkező alperessel szemben az asszony azt panaszolta, hogy nem talál magának prokurátort, aki vállalná az ügyét a nagyhatalmú kölni nemesúrral szemben. Ezért azzal a kifejezett kéréssel fordult a bírósághoz, hogy az rendeljen ki számára ügyvédet, lehetőleg Heinrich de Reys prokurátort. A megnevezett személy azonban egy sor kifogást említett, amiért nem áll módjában Hilger lovaggal szemben fellépni. Az *officialis* azonban nem tárgított, s amikor már kiközösítéssel fenyegette meg, ha nem vállalja az ügyet, végül ráállt, s az özvegyasszonyt teljes jogkörrel képviselte a továbbiakban (*in suum verum, certum et legitimum procuratorem, actorem, factorem, negotiorumque suorum gestorem et nuntium specialem*).²⁵

Az elvállalt ügyet két hónapon belül perrendszerűen elő kellett terjeszteni, különben az ügyvéd elesett a honoráriumtól. Kivételesen nehéz esetekben adhattott az *officialis* halasztást. Bizonyos fokú ügyvédkényszerre utal Wilhelm von Gennep rendtartása, amikor megtiltja a perbeli keresetek és viszontválaszok megpecsételését, mielőtt azokat ügyvéd ellenjegyezte volna. Ez efféle peres iratok bíróságon kívüli felhasználásának jogerejéhez is megkívánták az ügyvédi kontrollt.

Az ügyvédek méltó díjazását is rögzítette a rendtartás. Ennek főbb kategóriái az alábbiak voltak. Előkelőségek és klerikusok pereiben, valamint 1000 gulden perérték felett minden perszinten (*Instanz*) 40 gulden. Egyházi javadalmakkal kapcsolatos ügyekben 25 gulden, házassági, csekélyebb súlyú javadalom- s egyéb perekben 12 gulden járt. 20 gulden perérték alatt legfeljebb 4 gulden üthette a markukat (kivételes esetekben az *officialis* engedélyezhetett magasabb honoráriumot is). Ha Kölnőtől távol, kiküldetésben jártak, 6 régi garas (*alter Groschen*) napidíjat is felszámíthattak az ügyvédek.²⁶

Dietrich von Mörs rendtartása szerint az egyik ügyvédet a kúria költségén kellett tartani. Az ő feladata értelemszerűen a *fiscus* érdekében álló iratok

²⁵ Offizialats-Gerichtsakten 1388 Februar 6 bis 1389 Januar 2. Stadtarchiv Köln, cf. Hermann KEUSSEN: Das Urkunden-Archiv der Stadt Köln. Kölner Prozess Akten 1364–1520. In: *Mitteilungen aus dem Stadtarchiv von Köln*, Band IX, Köln, 1886. 51.; Casimir HAYN: *Ritter Hilger Quattermart von der Stessen*. Paderborn, 1888. 23–25., 81–82.

²⁶ Cf. STEIN (1895) i. m. 677.

elkészítése és az érseki érdekek gondos jogi képviselője volt. Ezt a rendelkezést Hermann von Wied statútuma is megerősítette.

3.5.2. Az ügyészek

Míg Wilhelm von Gennep idejében a jegyzők, ügyvédek és a szorosabb értelemben vett prokurátorok (ügyészek) között még nem volt éles szakmai választóvonal, Dietrich von Mors alatt már kialakult a prokurátoroknak egy zárt kollégiuma, nyolc fővel.

Tevékenységük teljesen ügyvédi jellegű volt, s folyamatosan éberrel kellett őrködni az említett hivatalnoki körök közötti önálló kompetenciákon. Hermann von Wied meghagyja, hogy a keresetleveleket és az egyéb beadványokat elsősorban az ügyvédek dolgozzák fel, csak ha vonakodnak aláírni, akkor léphetnek fel a prokurátorok, esküvel erősítve meg eljárásuk ekkénti jogszerűségét. Előfordulhatott, hogy kellő felhatalmazás nélkül avatkoztak egy perbe, mert az ilyen esetekre a rendtartás büntetésként hivatalvesztést helyezett kilátásba.²⁸ Ha viszont egy ügyet jogszerűen elvállaltak, azt végig kellett vinniük – ugyanúgy persze, mint az ügyvédeknek.

Hermann von Wied rendtartása a prokurátorok számára fizethető díjak mértékéről is rendelkezett. Különbséget tesz a részletesen jegyzőkönyvezett és az egyszerű, valamint a sommás perek között. Az átlagos munkaidényű pervitelért ugyanazt a fizetséget kapták, mint a jegyzők, ám ahol keresetleveleket kell szerkeszteni, tanúvallomásokat gondosan feljegyezni etc., ott 1 *albus* járt a munkájukért. A sommás perekben, ahol például határidőket nem kellett figyelni és tartani, ülésenként a felét, vagyis 1 *solidust* kaptak. A prokurátor díját a pereszes fél fizette, de csak azután, hogy a pertárgy dolgában megtörtént a teljesítés; a peres felek közötti egyezkedésnek lehetett tárgya az ügyvédi munkadíj is. Mivel a perbeli pénzek általában az ügyvédek kezén mentek át, voltak visszaélések abban a tekintetben, hogy megpróbáltak olykor bizonyos teljesítéseket visszatartani, biztosítandó ezáltal honoráriumukat. Hermann von Wied rendtartása ezért szigorúan meghagyta az ügyvédeknek, hogy klienseik

²⁷ Hasonlóan a francia gyakorlathoz: „Il est aussi interdit aux procureurs, d’empiéter sur les attributions des avocats, par exemple en rédigeant des libelli, des exceptions etc.” Paul FOURNIER: *Les officialités au moyen âge*. Paris, 1880. (ND Aalen, 1984.) 39.

²⁸ Cf. Statuta Sifridi de sacramento poenitentiae et confessionis et eorum attinentiis in Statuta seu decreta provincialium et dioecesanorum synodorum aenetae ecclesiae Coloniensis, Coloniae, 1554. Druck von Heinrich QUENTEL (a továbbiakban: QUENTEL). 301.

kezükre bízott pénzével azok érdekében, lelkiismeretesen bánjanak.²⁹ A prokurátorok lehetséges visszaéléseivel szembeni eszköznek számított az a hivatali eskü (*Gefährleid*), amelyet a prokurátoroknak (is), teljes ünnepélyességgel le kellett tenniük.

Mivel a prokurátorok közeli, bizalmas viszonyba kerültek ügyfeleikkel, Wilhelm von Gennep rendtartása (az ügyvédekkel és jegyzőkkel egyetemben) arra intette őket, hogy igyekezzenek ügyfeleiket ellenfeleikkel szemben egyezségekre bírni, és lehetőleg ne a peres eljárást válasszák. Ez a rendelkezés ugyan némileg ellentétben állt az *officialatus* (anyagi) érdekeivel, de ügy volt bőven, a bíróság jó híre pedig mindennél fontosabb volt.

Az ügyésznek nevezhető ügyvédek (*procuratores fiscales, officii*) Dietrich von Mörs statútumaiban szám szerint ketten voltak. Feladatuk az volt, hogy a laikusok által elkövetett jogsértéseket feltárják és az egyházat képviselve vádat emeljenek a szentszék előtt. Mivel ezek nem magánosok egymás közti jogvitái voltak, ezért a perbefogottakkal tilos volt az egyezkedés. Mivel az eljárás alá volt személyek között lehettek klerikusok is, e tisztség betöltőinek az egyházi rendhez tartozónak kellett lenniük (annak közelebbi fokozata nem volt meghatározva), s hozzá még nőtlennek.

Fontos feladataik közé tartozott a végrendeleti végrehajtók felügyelete, különösen azok szemmel tartása, akik egy éven túl (*Jahr und Tag*) visszatartották a hagyatékot. Ezen a ponton hatáskörük érintkezett a pecsétnökével.³⁰ Az egyháziakkal szembeni fellépés egyik területe a hátralékosok (*subsidium caritativum*) ügyei voltak: „Ausdrücklich werden vom Offizial Hermanns von Hessen die Prälaten, Kapitel, Klöster, Pfarr- und Kapellengeistlichen auf diese ihre Saumseligkeit bedrohende Tätigkeit des Fiskals hingewiesen.”³¹ Már Heinrich von Virneburg statútumai (1330) az ügyészt (*procurator curie*) szólítják fel eljárásra azokkal a dékánokkal szemben, akik a zsinati határoza-

²⁹ Reformatio Hermanni V. de procuratoribus c. 10, in: QUENTEL i. m. 302.; „Inbesondere waren die Prokuratoren verpflichtet, den Parteien einen von ihnen selbst geschriebenen oder wenigstens unterschriebenen Ausweis über sämtliche im Interesse der Parteien während des Prozesses gemachten Auslagen mit genauer Angabe der Person und des Zweckes zu übergeben, so oft die Parteien es verlangten, zum mindesten am Schlüsse des ganzen Rechtshandels Diese und ähnliche Bestimmungen dienen einer geordneten Rechtspflege, sollten eine Verbilligung der Prozeßkosten bewirken und die Klienten vor Nachteil bewahren. Andererseits sollten sie den guten Ruf des Gerichtes mehren, Eifer, Aufmerksamkeit und Gewissenhaftigkeit des Gerichtspersonals fördern.” Joseph LÖHR: *Die Verwaltung des Kölnischen Großarchidiakonats Xanten am Ausgange des Mittelalters*. (Kirchenrechtliche Abhandlungen 59/60) Stuttgart, 1909. 194.

³⁰ QUENTEL i. m. 272.

³¹ QUENTEL i. m. 271.

tokat nem hirdetik ki. Hermann von Wied rendtartása pedig őket bízta meg 1 gulden mértékéig azoknak a büntetéseknek a behajtásával, amelyeket azoktól a közjegyzőktől és irodistáktól kellett behajtani, akik könnyelműen érvénytelen kiközösítő határozatot készítettek.

A többi, hasonló feladatkört betöltő tisztségviselőtől való elhatárolást szolgálta az a szabály, hogy kontradiktórius eljárást csak a kúriai ügyvédekkel való konzultációt követően vállalhatott, elkerülendő ezzel egy semmisségi panaszt. Általában is feladata volt ezekkel a tisztviselőkkel való szoros kapcsolat, ami mutatja, hogy kompetenciájuk nagyon közel állt egymáshoz. Az ügyészek közvetlen felettese a pecsétnök volt, akinek negyedévente számat kellett adniuk munkájukról.

3.6. Trier

A *procuratores* tisztségét gyakran viselték idősebb ügyvédek a trieri kúriákban. Tisztán közvetítők voltak a bíró és a peres felek között, a jogi tanácsadást és képviselést az ügyvédek (*advocati*) végezték. Egyes egyházi intézményeknek, sőt városoknak (pl. Andernach), állandó prokurátoraik voltak az érseki bíróságok mellett. A prokurátori vagy ügyvédi feladatokat is ellátó közjegyzők esküjükben arra tettek fogadalmat, hogy az általuk képviselt felek ellenfeleit nem károsítják meg, a tudomásukra jutott titkokat megőrzik, igazságtalan vagy kilátástalan ügyek jogi képviselést nem vállalják. Szigorúan meg volt tiltva a prokurátoroknak, hogy beleavatkozzanak az ügyvédek hatáskörébe *conficiendo libellos, articulos, exceptiones*: előzetes tudomásuk és hozzájárulásuk nélkül nem tehettek perbeli intézkedéseket. Egyedülálló Trierben, hogy egyházi személy a prokurátor tisztségét általában nem viselhette, hacsak nem *pro ecclesia et ecclesiasticis personis*.

Emellett említik a források a *procurator fiscalis* tisztségét is, Trierben először 1369-ben, mint *procurator curie nostre ad excessus deputatus*. A szokott, előzetesen kivett esküt követően (amelyben egyebek mellett ígéretet tett arra, hogy a megvesztegetésnek ellenáll, s amelyben nemcsak az *officialis*nak, hanem az általános helynöknek is engedelmességet fogad) az érsek élethossziglan nevezte ki a kúriára. Az érseki jogszolgáltatás főleg nyomozási feladatokkal megbízott tisztségviselője volt. Legfontosabb feladat- és hatáskörébe a széles értelemben vett bűnügyek tartoztak (*fisci procurator et causarum criminalium et excessuum promotor*), s ha egyházi személyek voltak érintettek, a pecsétnököt is be kellett vonnia eljárásába. Egy, a maga idejében (1500) újonnan kinevezett *procuratos*

fiscalis, Johann Koch von Wesel a koblenzi *officialis*nak tett kötelezvényében ígéretet tett arra, hogy minden bűncselekményt (*crimina, errores et delicta*), amelyeket egyháziak vagy világiak, zsidók vagy eretnekek követtek el, felkutat, senkit sem kímélve.

A felmerülő költségek fedezésére a pecsétnököt rendelik, aki az érsek nevében furcsa módon a fellebezések elbírálását is végezte. A pecsétnök pénzügyekkel kapcsolatos kompetenciáját húzza alá, hogy a megvádolt személyekkel a pénzbüntetés fizetéséről csak az ő jelenlétében lehetett tárgyalni. Jövedelme a bírságok egynegyedéből állt, amit még kiegészített a *tunica curialis*, amit a legtöbb egyházi familiáris is húzott. Jogviták esetén az általános helynök vagy az *officialis* joghatóságáig érvényesült.

A prokurátorok a közjegyzőkkel és törvényszolgákkal (*Ladeboten*) a trieri kúriákon szinte céh-szerű közösséget alkottak. Az 1449. évi bírósági rendtartás (*Konzistorialordnung*) egyenesen mint *fraternitas consistorialium* említi e kört, amelynek tagjai azonban az érseki káplánok *consortium*ával nem tartott szoros kapcsolatot. Trierben külön ház épült számukra (*Goffel oder Mattschafft*). Koblenzben a helyi prokurátorok és közjegyzők élénk kapcsolatot ápoltak pl. az ottani Liebfrauenkirche-vel. Itt a nevezett személyek valóságos közösséget (*Bruderschaft*) alkottak: ennek jeleként a hetente tartott bírósági napokon 6 fillért kellett az újonnan megválasztott tagnak a közösségi kasszába befizetnie. A közösség törzshelye (*Zunftstube*) a fentebb említett egyház városi iskolájának emeleti szintjén található szoba (*stuba iuratorum*) volt. A 'céhbe' felvettek az érseki kancelláriából való jóbarátokat és más előkelő urakat (*andere vornehme Herrn*) is, ami által az érseki kúriával való jó viszony tartós megalapozást nyert. Különleges kiváltságban is részesültek: miután a császár is külön védelmébe vette őket, Raymund bíboros, pápai legátus gyóntató papot biztosított számukra, aki *interdictum* idején is mondhatott misét számukra, egyházi temetésben részesíthette a tagokat, továbbá engedélyezte, hogy böjti időkben is fogyaszthatnak sajtot, vaját és más tejtermékeket. Johann érsek mindezt még azzal tetézte, hogy ezüstmarkolatú díszkardot és keresztet adományozott nekik.

Az igazságszolgáltatás legfelsőbb szerveinek, a Kúriának és az ügyészségnek a másfél évszázados fennállására emlékeztünk a 2020-as évek elején. E jubileumok sorába illeszkedve e kötet arra reflektál, hogy az ügyészség – az igazságszolgáltatás hálózatának egyik csomópontjaként – milyen kihívásokkal szembesül a XXI. században. Lokális és globális jelenségek, mint például digitalizáció, technológiai fejlődés, migráció és társadalmi változások, határon átnyúló bűnözés, klímaváltozás, a nemzetközi jog és az Európai Unió szerepének változásai olyan feladatokat hoznak az államok és így hazánk számára, amelyek az igazságszolgáltatásra és ezen belül az ügyészségre, valamint a jogi környezetre is hatással vannak. E kötet párbeszédet hoz létre a tudomány és a szakma, valamint az igazságszolgáltatási hivatásrendek (a bírák, az ügyészek és az ügyvédek) között abból a felismerésből adódóan, hogy a kihívásokra valódi együttműködéssel és folyamatos többszintű dialógussal lehet választ adni.

ISBN 978-963-308-461-8

9

789633

084618